

Uit:

Jef De Vriese (2007). *Helpen met de Bijbel: inleiding in de pastorale counseling.* Heverlee: Centrum voor Pastorale Counseling v.z.w.

Dossiervorming in het Centrum voor Pastorale Counseling

Het Centrum voor Pastorale Counseling beschikt over een netwerk van vrijwillige hulpverleners. De dossiervorming speelt een cruciale rol in het garanderen van de kwaliteit van de hulpverlening. Vrijwilligers die namens het CPC confidenten begeleiden gebruiken de voorschriften die in deze appendix beschreven zijn .

Het belang van methodisch werken

Het CPC wil methodisch werken. Dit betekent (1) planmatig te werken, (2) gericht op het bereiken van een duidelijk omschreven doel. Dit (3) maakt ook mogelijk dat de resultaten van de counseling meetbaar worden. Indien via een duidelijke methode wordt gewerkt (4) wordt intervisie of supervisie mogelijk. Supervisor en supervisant werken vanuit een voor hen bekend en herkenbaar kader en kunnen de counseling daar aan toetsen. Zodoende (5) gebruiken alle vrijwilligers in het CPC vrijwel dezelfde werkwijze zodat er een gezamenlijke identiteit is die ook herkenbaar is naar buiten.

CPC-vrijwilligers moeten duidelijk op de hoogte zijn van de idealen die het CPC nastreeft en hoe het aankijkt tegen de werkelijkheid en de pastorale counseling. De basisinformatie hierover wordt omschreven in *Helpen met de Bijbel*.

Kennis van dit referentiekader moet leiden tot een juiste keuze van methoden in de counseling. Daarnaast moet het de counselor sturen in het formuleren van de hulpvraag, het stellen van doelen, het kiezen van huiswerkopdrachten, etc. Het geeft dus richting aan de begeleiding van confidenten. Inzicht in de CPC-methodiek geeft de counselor een instrument om keuzen te maken omtrent de te gebruiken methoden. De methoden moeten binnen het kader van de methodiek vallen.

Het is niet de bedoeling dat de counselor in een keurslijf terecht komt. De

methodiek geeft vooral doelgerichtheid. Binnen die doelgerichtheid is er voldoende ruimte voor de eigenheid van de counselor. De counselor werkt immers met zichzelf als instrument.

Kwaliteitsbevordering

Goed met de methoden werken vergt vaardigheden. Counselingtechnieken moeten worden aangeleerd. Een counselor zal dan ook bezig zijn met deskundigheidsbevordering, zowel individueel als in samenwerking met anderen. Het CPC wil daarom de vrijwilligers actief ondersteunen. Het kantoor benadert een vrijwilliger met een hulpvraag. De vrijwilliger houdt het kantoor actief op de hoogte van de begeleiding. Voor de eerste ondersteuning en advisering stelt het kantoor een adviseur aan. De adviseur is voor de vrijwilliger het eerste aanspreekpunt. De medewerkers op kantoor volgen het proces van de begeleiding op de achtergrond en geven, waar nodig, advies of brengen eventueel correcties aan.

Dit alles biedt mogelijkheden voor een betere kwaliteit van de counseling. Het biedt de vrijwilliger ook groeikansen in de pastorale hulpverlening.

De doelgerichtheid van het dossier

Een noodzakelijk instrument om doelgerichtheid en kwaliteitsbevordering tot stand te brengen is het counselingdossier. In het dossier wordt het counselingproces schriftelijk vastgelegd. Zodoende hebben alle betrokkenen een werk-instrument om de doelgerichtheid en de doeltreffendheid van de counseling te evalueren. Het dossier moet dus zo samengesteld worden dat het voorschrijft hoe de begeleiding er uit gaat zien en het mogelijk maakt de voortgang van de begeleiding te evalueren. Het bevat dus een begeleidingsplan (te bereiken doelen en aangewende methoden) en evaluatieverslagen die inzicht verschaffen in hoever de voorgenomen methoden effectief aangewend zijn en geleid hebben tot het beoogde doel. De volgende verslagformulieren worden in het CPC gebruikt:

- informatieformulier
- kennismakingsverslag
- begeleidingsplan
- gespreksverslag
- evaluatieverslag
- afrondingsverslag

- evaluatieformulier

(Deze formulieren kunnen gedownload worden via de website van het CPC: www.pastoralecounseling.org.)

De samenstelling van een dossier op basis van dergelijke verslagen is een tijdrovende bezigheid, maar geen lastige bijkomstigheid. Het dossier is een nuttig en noodzakelijk werkinstrument. Zonder dit instrument is een verantwoorde begeleiding onmogelijk.

Het nadeel van het gebruik van deze formulieren is dat de counselor bij zijn verslaglegging 'vakjes invult' en geen redenering opbouwt die zijn stellingen ondersteunen. Daarom wordt van de counselor verwacht dat hij het begeleidingsplan, de evaluatieverslagen en het afrondingsverslag in briefvorm verwerkt. Deze brief moet geschikt zijn om met de confident te bespreken of om aan, bijvoorbeeld, een huisarts door te geven. Zodoende worden de verslagformulieren de basis van een rapport dat een werkinstrument wordt dat in de relatie met de confident gebruikt kan worden en een middel waardoor verantwoording kan afgelegd worden.

Het informatieformulier

Het informatieformulier maakt mogelijk op geordende wijze informatie te verzamelen: persoonlijke gegevens, gezondheid, godsdienst, huwelijk en gezin, karakter, de hulpvraag, de doelstelling van de confident, medicatie, relatie-lijst, etc. Dit formulier kan vóór het eerste gesprek door de confident worden ingevuld, of het kan een leidraad zijn voor het kennismakingsgesprek. In het kennismakingsgesprek worden de gegevens die in het informatieformulier aan het licht komen met de confident besproken. Het doel van dit gesprek is het verwerven van inzicht in de hulpvraag. Daarnaast wordt ook gewerkt aan het bevorderen van betrokkenheid tussen confident en counselor.

Het kennismakingsverslag

Na het eerste gesprek (of na de eerste gesprekken) maakt de counselor een kennismakingsverslag. Meestal zijn meer gesprekken nodig om tot een goede probleemanalyse te komen. In het verloop van de begeleiding kan de probleemanalyse dan ook bijgestuurd worden. In het kennismakingsverslag wordt alle informatie verzameld die nodig is om een begeleidingsplan te

kunnen opstellen.

Dit verslag bevat de volgende elementen:

1. Gegevens.
2. Gezondheid.
3. Probleemomschrijving volgens de confident.
4. Formulering van de hulpvraag en doelstelling door de confident.
5. Counselor: eigen eerste indruk
6. Voorlopige probleemanalyse (gevoel, gedrag, gedachten, gewoonten en geschiedenis, gemeenschap, geestelijk leven)
7. Mogelijkheden voor hulp (Welke mogelijkheden ziet de counselor? Wat kan hij voor de confident betekenen?)
8. Vragen aan de adviseur of supervisor.

Beschrijving van probleem en hulpvraag door de confident (punt 1 tot 5)

In het kennismakingsverslag staan de gegevens die door de confident aangereikt worden centraal. De inhoud van punt 1 tot 4 wordt door de confident bepaald. Hij geeft aan welke klachten hij heeft en welk doel hij heeft met de begeleiding. Naast de algemene gegevens (leeftijd, geslacht, adres, telefoon, etc.) heeft de counselor ook aandacht voor een eventuele medisch gezichtspunt. Onder het punt gezondheid hoort een medicatielijst, vermelding van ziekte, medische behandelingen, etc.). Het is niet de bevoegdheid van de counselor om medische handelingen te stellen, maar zijn pastorale taak moet wel rekening houden met een eventuele medische begeleiding door een arts.

De probleemomschrijving door de confident biedt een overzicht van de klachten van zijn persoonlijk lijden waarvoor hij hulp vraagt. Wat is de aard en de ernst van het probleem? Welke gevolgen heeft dit voor het dagelijks leven? Etc.

De probleemomschrijving ('Ik ben bang besmet te worden door bacteriën.') leidt meestal tot een hulpvraag waarvan de doelstelling de opheffing van de klachten is ('Geen angst meer'). De doelstelling gaat om de afwezigheid van de klacht. Wie een degelijke beschrijving van de klachten maakt heeft meteen ook de doelstellingen op een rij.

Voorlopige beschrijving van probleem en hulpvraag door de counselor

In punt 6 geeft de counselor zijn eerste indruk van de confident. Hoe komt de confident bij hem over? Wat doet het verhaal van de confident bij de counselor? Waaraan denkt de counselor spontaan bij het horen van de confident? Vervolgens worden de gegevens van de confident in punt 6 ingepast in het

schema van de probleemanalyse van het CPC: de G's. De gegevens van de confident worden zodoende in het sjabloon van de CPC-analyse geplaatst. Wat zijn de (1) gevoelens, (2) gedragingen en (3) gedachten bij de confident die kenmerkend zijn voor het probleem of van belang zouden kunnen zijn voor de oplossing? Heeft de confident een geschiedenis die aan de basis ligt van de problematiek en doen er zich bepaalde (4) gewoonten voor? Deze vier G's worden ook beschreven in verband met hoe de confident functioneert in de gemeenschap (huwelijk, gezin, kerkelijke gemeente, buurt, etc.) en hoe het geestelijk leven daar een rol in speelt. Er is ook ruim aandacht voor de onderlinge samenhang van de probleemgebieden.

Na een eerste kennismaking gaat het om een voorlopige probleemanalyse, die later eventueel bijgestuurd kan worden. Meestal vergt de probleemanalyse ook meerdere gesprekken, zodat de kennismakingsfase langere tijd in beslag neemt.

Na de kennismakingsfase kan de CPC-vrijwilliger kiezen voor het uitwerken van de eerste fase van het begeleidingsplan (zie hieronder). Indien hij niet helemaal zeker is van de in te slane weg kan hij echter ook kiezen voor een eerste contact met de supervisor. Daartoe denkt hij ook na over de mogelijkheden voor hulp (Welke mogelijkheden ziet de counselor? Wat kan hij voor de confident betekenen?) en formuleert hij een aantal vragen die hij aan de adviseur of supervisor wil voorleggen.

Begeleidingsplan

Een goed begeleidingsplan voorkomt dat de counseling op drift slaat. Het bevordert te werken met concrete doelstellingen en specifieke methoden waarvan de resultaten evalueerbaar zijn. Het dwingt de counselor de begeleiding toe te spitsen op een bepaalde confident, zonder te vervallen in algemene methoden die hij voor iedereen op dezelfde wijze gaat toepassen. Het verschaft meetbare gegevens waardoor het verloop van de begeleiding getoetst kan worden en het einde ervan helder omschreven is.

Fase 1: probleemstelling en doelstelling.

De eerste fase van het begeleidingsplan beoogt een goede omschrijving van de problemen. De hulpvraag van de confident wordt 'vertaald' binnen de CPC-methodiek.

1. Samenvatting van de probleemanalyse.
2. Bijbelse gegevens die met de problematiek in verband kunnen worden

gebracht.

3. Hypothese omtrent de condities die het probleem in stand houden.
4. Beknopte (her-)formulering van de hulpvraag op basis van de CPC-methodiek en omschrijving van de uiteindelijke doelstelling en de daaraan verbonden concrete doelstellingen.
5. Op welke wijze zal dit doel worden nagestreefd?

Fase 1 wordt afgerond met advies door de adviseur. De vrijwilliger bespreekt en evalueert de gegevens van fase 1 van het begeleidingsplan met de adviseur.

Na de probleemanalyse denkt de counselor eerst na over welke bijbelse gegevens met de problematiek in verband gebracht kunnen worden gebracht. De eerste stap van het begeleidingsplan omvat (punt 1) een samenvatting van de probleemanalyse zoals die in de kennismakingsfase tot stand is gekomen. Vervolgens (punt 2) worden de Bijbelse gegevens beschreven die met de problematiek in verband kunnen worden gebracht. Dit zal hem in de volgende stap helpen het probleem in bijbelse termen te formuleren en een bijbelse oplossingsstrategie te ontwikkelen.

In punt 3 maakt de counselor een hypothese omtrent de condities die het probleem in stand houden. De hypothese is een omschrijving, vanuit de CPC-methodiek, van de oorzaken van de klachten en vooral van de omstandigheden die de klachten in stand houden en die verhinderen dat verandering zich voordoet. Oorzaken in het verleden bieden mogelijk wel inzicht in het probleem, maar zijn op zich onvoldoende om een werkbaar begeleidingsplan op te stellen. Het begeleidingsplan besteedt daarom aandacht aan de factoren die in het heden verandering bemoeilijken of onmogelijk maken en die ook hanteerbaar of beïnvloedbaar zijn. Het begeleidingsplan toont immers een weg waardoor deze factoren gewijzigd kunnen worden. De hypothese moet dan ook geformuleerd worden in termen die verandering mogelijk maken. *Onvoldoende:* De confident heeft een negatief zelfbeeld veroorzaakt door de opvoeding.

Beter: De confident heeft een negatief zelfbeeld door een gebrek aan inzicht in zijn identiteit in Christus en het niet kennen en niet inzetten van zijn gaven. Aan 'de opvoeding' kan niets veranderd worden, maar aan 'gebrek aan inzicht' en 'niet kennen en niet inzetten' kan gewerkt worden.

Punt 4 is de (her-)formulering van de hulpvraag op basis van de CPC-me-

thodiek. De klachtenbeschrijving van de confident ('Ik ben depressief') kan ver verwijderd zijn van de probleemomschrijving van de counselor ('Geen inzicht in identiteit in Christus'). Het komt er dan ook op aan het probleem zo te formuleren dat het aangepakt kan worden binnen de CPC-methodiek, maar ook helder en aanvaard is voor de confident. Is de confident het eens met de probleemanalyse en hypothese van de counselor? Welke wordt de uiteindelijke algemene doelstelling en de daaraan verbonden concrete (meetbare, controleerbare) doelstellingen van de begeleiding? Welke zijn de doelstellingen op korte en op lange termijn? Hier beschrijft de counselor dus het beoogde resultaat in termen van (gedeeltelijke) opheffing van de klachten van de confident zoals die – in overleg en overeenstemming met hem – geherformuleerd zijn in het kader van de CPC-methodiek.

Onvoldoende: Niet depressief zijn.

Beter: Algemeen: mijn identiteit in Christus zó kennen dat ik niet meer emotioneel lijdt onder een negatief zelfbeeld en niet gehinderd wordt in mijn geestelijk en sociaal leven. Concreet: instaat zijn met voldoende innerlijke zekerheid over mijn identiteit met anderen om te gaan, zodat ik mij niet terugtrek uit sociale relaties en in staat ben om dagelijks zelf initiatief te nemen in het aangaan van sociaal contact; minimaal twee bekwaamheden die ik heb erkennen en in staat zijn deze wekelijks te gebruiken om God en anderen te dienen; etc.

Het behandelplan omschrijft dus specifieke doelstellingen die verder gaan dan dat de confident zich beter moet voelen. De veranderingsprocessen worden beschreven en de confident weet vooraf in welke doelstellingen hij zijn energie stopt. De begeleiding wordt minder afhankelijk van de emotionele toestand van de confident. Ze wordt gestuurd door de doelstellingen van het plan.

Vervolgens (punt 5) beschrijft de counselor op welke wijze dit doel nagestreefd zal worden. Welke methoden zullen aangewend worden om de problemen aan te pakken, zowel kwalitatief (de methoden zelf) als kwantitatief (inschatting van het aantal gesprekken, de duur van de begeleiding). Wat zal de counselor doen om verandering te bewerken?

Voorbeeld: Om bovenstaande doelstelling te bereiken zal ik tien gesprekken hebben van één uur, om de veertien dagen. Ik zal gebruik maken van methoden die de confident helpen zijn gedachten onder controle te leren houden (namelijk ...) en een bijbelse inhoud te geven aan zijn zelfbeeld. Daartoe wordt gebruik gemaakt van huiswerkopdrachten die zijn gedachteleven sturen

(bijvoorbeeld ...) en die hem taken geven die hij kan uitvoeren om zijn gaven te ontwikkelen (bijvoorbeeld...).

De begeleiding zelf gaat pas van start nadat counselor en hulpverlener het over bovenstaande zaken eens geworden zijn. Pas indien de confident het begeleidingsplan goedkeurt is er een geldige overeenkomst tussen confident en counselor. In het CPC wordt deze overeenkomst uitgedrukt door een document dat de principes van een begeleiding in het CPC beschrijft (algemeen geldend voor elke begeleiding) en het begeleidingsplan (specifiek van toepassing voor een confident). In het dossier komt een aantekening dat de confident met het plan instemt. Zodoende beschikken counselor en confident over een geheel van afspraken, verwachtingen, rechten en plichten die zij wederzijds wensen na te komen en die een duidelijke structuur geven aan de counseling.

Fase 2: hulpverleningsproces.

Fase 1 maakt het kiezen van de gepaste methoden mogelijk. In fase twee wordt het toekomstig begeleidingsproces beschreven. Het te verwachten aantal afspraken wordt in een stappenplan uitgewerkt. Per afspraak wordt vastgelegd:

1. Datum.
2. De doelstelling van het gesprek.
3. Wat is nodig om dit gesprek te voeren (eventuele zaken die voorbereid moeten worden; huiswerkopdrachten; door te nemen literatuur; overleg met supervisor; etc.)

De beschrijving van het begeleidingsproces geeft een overzicht van de weg die counselor en confident samen zullen afleggen. De invalshoek is het handelen van de counselor. Welke methoden zal hij gebruiken? Wanneer? In welke volgorde? Wat gaat vooraf aan de volgende stap in de begeleiding? Etc.

Het begeleidingsplanformulier biedt ruimte voor de planning van een aantal afspraken. Het is niet steeds mogelijk een reeks afspraken vooraf te plannen. Het belangrijkste is dat de counselor een overzicht geeft van de thema's die hij in de begeleiding wil behandelen, hoe hij deze zal behandelen, en indien mogelijk in welke volgorde.

Het begeleidingsplan voorziet na de vijfde afspraak ook een evaluatie met de adviseur.

Na elk gesprek wordt een gespreksverslag gemaakt. Om de vijf gesprekken wordt een evaluatieverslag opgesteld.

Op basis van het begeleidingsplanformulier zou de counselor een brief kunnen opstellen aan de confident. Deze brief wordt als volgt ingedeeld:

1. Overzicht van de klachten nu.
2. De hypothese nu.
3. De voorgenomen behandelmethoden.
4. Het beoogde resultaat.

Eventueel wordt als eerste punt de voorgeschiedenis toegevoegd (overzicht van vroegere begeleidingen).

Gespreksverslag

Het gespreksverslag bevat de doorlopende notities van het verloop van een gesprek. Het geeft een actueel beeld van een moment in de begeleiding. Datum, nummer van het gesprek en het aantal weken sinds het begin van de begeleiding worden er op vermeld. Vóór het gesprek maakt de counselor een agenda van te bespreken onderwerpen.

Het gespreksverslagformulier biedt ruimte voor een overzicht van het verloop van het gesprek, de plaats van het geloof in het contact, eventueel contact met en de rol van de gemeente, de analyse van het gesprek aan de hand van de G's en de huiswerkopdrachten en gemaakte afspraken voor volgende keer.

De counselor noteert ook zijn eigen overwegingen en staat kritisch stil bij zijn eigen handelen. Welke gevoelens en gedachten riep het gesprek bij hem op? Wat bracht het gesprek bij hem teweeg? Waaraan moet hij voor de begeleiding en voor zichzelf aandacht besteden? Welke handelingen hebben bijgedragen tot een goed verloop van het gesprek en welke zijn hinderlijk geweest voor het bereiken van het doel?

Indien de counselor overleg nodig heeft van een adviseur, noteert hij de vragen die hij aan de adviseur wil stellen. Ook van de inhoud van het overleg en van de afspraken met de adviseur wordt een samenvatting gemaakt.

Het afrondingsverslag

In het afrondingsverslag geeft de counselor een beknopt overzicht van het

verloop van de begeleiding. Hij gaat na in hoever het doel van de begeleiding bereikt is. Zijn de methoden aangewend zoals gepland en heeft dat geleid tot het beoogde resultaat? Wat levert de vergelijking tussen de klachten aan het begin van de begeleiding en de klachten aan het einde van de begeleiding op?

Indien de doelstellingen niet bereikt zijn vraagt de counselor zich af welke factoren hierin een rol gespeeld hebben. Deze factoren worden steeds beschreven vanuit het handelen van de counselor, niet vanuit de confident. Er wordt dus geen schuld gelegd bij de confident. Het doel is de zwakheden en beperktheden van de counselor te omschrijven, zodat hij uit het afrondingsverslag lessen kan trekken voor zijn eigen functioneren als counselor. Het afrondingsverslag is een leermoment waarin de counselor zijn eigen handelen onder de loep neemt. Het afrondingsverslag gaat dus in eerste instantie over het functioneren van de counselor zelf. Hij gaat na wat hij goed of slecht gedaan heeft en trekt daaruit de nodige lessen.

Fout: De confident was niet gemotiveerd.

Beter: Ik heb de motivatie van de confident verkeerd ingeschat.

Fout: De confident was niet bereid of niet in staat het huiswerk uit te voeren.

Beter: Ik heb de verwachtingen die ik in de huiswerkopdrachten op de confident heb gelegd te hoog gesteld voor de mogelijkheden die de confident had.

Fout: De confident was niet bereid zijn probleem vanuit geestelijk perspectief aan te pakken.

Beter: Ik was niet in staat de confident te overtuigen van het belang van een geestelijke kijk op de problematiek en welke invloed dat kon hebben op de oplossing.

Fout: De confident was zelf in staat om met beperkte ondersteuning zijn probleem op te lossen.

Beter: Ik heb de confident zo gecoacht dat hij voldoende inzicht had in zijn problematiek om zelfstandig verder te kunnen.

Bij langdurige begeleidingen wordt niet alleen een afrondingsverslag gemaakt, maar wordt ook tijdens de begeleiding (bijvoorbeeld om de vijf gesprekken) een evaluatieverslag gemaakt dat met de confident besproken wordt. De counselor bespreekt dit evaluatieverslag altijd eerst met de adviseur voorleer het met de confident voor te leggen.

Bij korte begeleidingen (maximaal vijf gesprekken) kan het afrondingsverslag gecombineerd worden met het begeleidingsplan. In dat geval geeft de counselor achteraf weer wat zijn hypothese was omtrent het probleem, welke methoden

hij gebruikt heeft en welk resultaat behaald werd. Deze verslaglegging achteraf is in het CPC slechts toegestaan voor ervaren counselors. Vrijwilligers moeten het begeleidingsplan altijd vooraf indienen en laten goedkeuren door hun adviseur.

Op basis van het afrondingsverslag stelt de counselor een evaluatieverslag samen in de vorm van een brief (aan de confident; aan de huisarts). Deze bevat:

1. De klachten toen.
2. De hypothese toen.
3. De toegepaste methoden.
4. Het bereikte resultaat.

Eventueel wordt een vijfde punt toegevoegd met gemaakte afspraken (bijvoorbeeld: De confident zal na 3 maanden contact met mij opnemen om aan te geven of het bereikte resultaat ook gestabiliseerd is. Indien nodig wordt op dat moment besloten of een bijkomende begeleiding noodzakelijk is).

Evaluatieformulier

Na de begeleiding wordt aan de confident een evaluatieformulier toegestuurd waarin hij zijn bevindingen over de ontvangen hulp kan weergeven. Het gaat om een tevredenheidsonderzoek met vragen omtrent de veranderingen die zijn opgetreden in de klachten en de wijze waarop de counselor en zijn werk ervaren werd. Het biedt de confident ook de gelegenheid eventuele problemen die zich in de begeleiding voordeden te signaleren.

www.pastoralecounseling.org

Gebruikte literatuur: Beenackers,1999; Jongma & Peterson, 1995; Houweling-Meijers, 1993.